

Білецька І. О.,
завідувач кафедри теорії та практики іноземних мов
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини,
доктор педагогічних наук, доцент

Контроль навчальних досягнень студентів у процесі вивчення лексикології англійської мови

Стаття присвячена проблемі контролю і оцінки як обов'язкових компонентів професійного навчання, розкрито можливості цього важливого елементу навчального процесу у стимулюванні активності студентів – майбутніх учителів іноземної мови під час оволодіння однією з теоретичних дисциплін іноземної мови – лексикологією.

Ключові слова: професійна підготовка, контроль, оцінка, навчальні досягнення, майбутній вчитель іноземної мови, лексикологія англійської мови.

Постановка проблеми. Однією з важливих проблем сучасної педагогічної науки є підвищення професіоналізму та адекватної підготовки вчителя, готового до роботи в умовах ХХІ століття. Переосмислення ставлення до вивчення іноземних мов вимагає обов'язкових принципів змін у професійній підготовці вчителів відповідного фаху.

Основна вимога до професійності вчителів – це ґрунтовні знання гуманітарних та природничих наук; знання предмету, який викладається, та навичок і вмінь, якими повинні володіти учні; знання структури, змісту академічної програми та допоміжних ресурсів до неї; знання загальних та специфічних методик викладання предмету та оцінювання успішності учнів; усвідомлення полікультурного (расовий, етнічний, соціальний та економічний аспекти) підходу до роботи в навчальному середовищі; знання психологічних та фізіологічних аспектів розвитку людини; знання, навички та вміння, готовність до їх широкого застосування для всебічного розвитку учня.

Аналіз останніх публікацій. Різні аспекти підготовки вчителів іноземних

мов стали предметом вивчення багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців: роль учителя в процесі реформування освіти (М. Велш, Д. Фліндерс, М. Хардмен та ін.); професійний розвиток педагога (В. Бейярд, Д. Бек, Дж. Берне, С. Вілсон та ін.); знання, уміння та навички педагога (Д. Леггет, Дж. Лейнхарт, Л. Ля Рос, С. Хол та ін.), діяльність учителя-початківця (Н. Бідюк, Л. Вільямс, Дж. Каверт, В. Кеннеді, М. Комз, М. Радишевськ, Ф. Фейген, Р. Флоуден, Ф. Фуллер, Л. Черній та ін.); педагогічна практика (Н. Вінніцки, К. Кемпбел, Дж. Калдехед, Д. Лістон, В. Хантер та ін.).

Мета статті. Так як контроль і оцінка є обов'язковим компонентом навчання, зупинимо свій пошук саме на можливостях цього важливого елементу навчального процесу у стимулюванні активності студентів – майбутніх учителів іноземної мови в процесі оволодінні однією з теоретичних дисциплін іноземної мови – лексикологією.

Виклад основного матеріалу. Насамперед вкажемо, що в сучасній теорії педагогіки поки що відсутня єдність думок учених щодо визначення понять у цій науково-педагогічній галузі. Усвідомлюючи, що проблема контролю навчальних досягнень студентів, не дивлячись на чисельні наукові праці, ще чекає свого самостійного дослідження (особливо ці аспекти актуалізуються із введенням в навчальний процес вищої школи кредитно-модульної системи організації навчання), зупинимося на основних методологічних позиціях перевірки та оцінювання знань.

Під поняттям "контроль" розуміють виявлення, вимір і оцінку результатів навчально-пізнавальної діяльності тих, хто навчається [4]. Перевірка є компонентом (засобом) контролю і означає виявлення і вимірювання рівня якості знань, обсягу праці студента. Саме перевірка забезпечує зворотній зв'язок між викладачем і студентом, отримання педагогом об'єктивної інформації про рівень оволодіння студентами навчальним матеріалом, про їх здатність самостійно оволодівати знаннями. "Оцінювання" й "оцінка" як складові контролю за навчальною діяльністю студентів співвідносяться як процес і результат: оцінювання – це вимірювання рівня знань, умінь і навичок;

оцінка – кількісний показник якості результатів навчально-пізнавальної діяльності тих, хто навчається. Облік успішності передбачає фіксацію результатів контролю у вигляді "... оцінного судження або числового бала з метою аналізу стану навчального процесу за певний період, причин його неефективного функціонування" [3].

Метою контролю під час вивчення лексикології є визначення якості засвоєння студентом навчального матеріалу, ступеня відповідності умінь і навичок цілям та завданням навчальної дисципліни. Зазначена мета конкретизується такими домінуючими завданнями контролю [7, с. 214]:

- виявити готовність студентів до сприймання, усвідомлення і засвоєння нових лексикологічних знань;
- отримати інформацію про характер самостійної роботи у процесі вивчення курсу лексикології;
- визначити ефективність організаційних форм, методів і засобів навчання;
- з'ясувати ступінь правильності, обсягу, глибини засвоєння студентами знань, умінь і навичок з лексикології.

При дотриманні педагогами вимог щодо організації контролю навчальних досягнень студентів має реалізовуватися низка функцій, кожна з яких тим чи іншим чином пов'язана з цілісним процесом навчання. Але слід зауважити, що досягнення для мети необхідно на усіх етапах навчання здійснювати той чи інший вид контролю. Доцільно вказати, що у дослідженнях учених виокремлено види контролю залежно від:

- дидактичної мети і місця застосування у навчальному процесі (попередній, поточний, тематичний, періодичний, підсумковий, самоконтроль);
- способів здобуття інформації у процесі контролю (усний, письмовий, графічний);
- засобів, які використовуються під час контролю і самоконтролю (машинний і безмашинний);

– форми організації контролю (індивідуальний, груповий, ущільнений або комбінований).

Так як вказані аспекти теорії контролю навчальних досягнень студентів ґрунтовно висвітлюються у педагогічних дослідженнях, вважаємо за доцільне не зупинятися на їх аналізі. Натомість, зупинимо свою увагу на специфіці здійснення контролю знань студентів із лексикології.

При оволодінні студентами курсу лексикології об'єктом контролю є, насамперед, теоретичні знання. Учені переконливо доводять, що особливістю фахових дисциплін, що забезпечують професійну підготовку майбутніх учителів іноземної мови, є їх специфічний зміст, який структурує такі складові: лексичні утворення, групи та системи, поняття. Знання з лексикології мають інтегрований характер, а тому вони є складним об'єктом контролю.

Крім контролю теоретичних знань, важливо ще об'єктивно оцінити й здатність студента їх використати на практиці. Коротко зупинимося на характеристиці структурних компонентів уміння. Такими складовими визначено:

– предмет діяльності – елементи навколишнього середовища, що суб'єкт має до початку своєї діяльності, і які підлягають трансформації у продукт;

– засіб діяльності – об'єкт, що опосередковує вплив суб'єкта на предмет діяльності, або те, що, звичайно, називають „знаряддям праці”, і стимули, що використовуються, наприклад, у діяльності управління;

– процедура діяльності – технологія (спосіб, метод) одержання бажаного продукту. Інформація про спосіб діяльності фіксується у вигляді програми або алгоритму на певних матеріальних носіях;

– умови діяльності – характеристика оточення суб'єкта в процесі діяльності (соціальні умови, просторові та часові чинники);

– продукт діяльності – те, що створено у процесі праці [5].

Структурний аналіз уміння дозволяє врахувати усі змістові елементи предметної сфери, оволодіння якими слід перевірити й оцінити у тих, хто навчається. Зокрема, систему професійної мови – поняття, терміни, визначення,

позначення; основи (засади) предмета професійної діяльності – властивості, явища, факти, спостереження, твердження тощо; відношення (сутності сторін і зв'язків) професійної діяльності – закони, закономірності, концепції, співвідношення, принципи, правила, гіпотези, теорії, моделі, залежності (зокрема аналітичні, графічні та логічні), структури тощо; причинно-наслідкові алгоритми діяльності – послідовності дій, процедури, правила прийняття рішень, поведінки, алгоритми, зокрема алгоритми розв'язування технічних задач, доведення теорем тощо [6].

Висвітливши особливості об'єктів контролю при оволодінні студентами курсом лексикології, звернемося безпосередньо до методів перевірки та оцінювання результатів навчання майбутніх учителів іноземної мови. Досвід навчання у ВНЗ дозволяє стверджувати: правильний, обґрунтований вибір викладачем способів контролю успішності навчання є запорукою ефективного формування пізнавальної активності студентів, їх здатностей продуктивно здійснювати навчально-пізнавальну діяльність.

До основних методів перевірки та оцінювання навчальних досягнень студентів у процесі ввчення лексикології англійської мови відносимо: спостереження за навчальною діяльністю студентів; усне опитування; письмовий контроль; практичний контроль; тестовий контроль. Зупинимося докладніше на їх особливостях.

Для своєчасної корекції навчання студента, вибору продуктивної методики організації навчальної діяльності педагогу вкрай важливо мати результати спостереження за навчальною діяльністю студентів. Спостерігаючи за навчальною роботою студентів на лекціях та практичних заняттях з лексикології, їх ставленням до виконання навчальних завдань, викладач складає уявлення про те, наскільки плідно здійснюється навчальний процес кожного, якими мотивами вони керуються у власній пізнавальній діяльності, як проходить процес становлення особистості майбутнього фахівця. Саме постійне спостереження за навчанням студентів має, перш за все, діагностичне і виховне значення: вміло використовуючи цей метод, викладач не тільки

виявляє фактори, що гальмують процес оволодіння лексикологічними знаннями, а й організовує оптимальний трудовий режим та дисципліну. Індивідуальні та групові консультації, бесіди зі студентами в позааудиторний час сприяють постійному відстеженню відхилень від норм в оволодінні курсом лексикології, виробленню на цій основі рекомендацій щодо переведення об'єкта на якісно вищий щабель фахової підготовки.

Важливу роль у виявленні навчальних досягнень студентів з теоретичних дисциплін іноземної мови, зокрема, лексикології відводиться усному контролю – найпоширенішому методу у навчальній практиці. Усна перевірка знань може застосовуватися в різних дидактичних ситуаціях: в перебігу навчальних занять, при індивідуальній консультативній роботі зі студентами, при відпрацюванні студентом пропущених занять тощо. У залежності від особливостей навчального матеріалу та поставленої мети запитання можуть ставитися до всієї академічної групи (фронтальне опитування) або до окремих студентів, якщо викладач хоче перевірити, наприклад, самостійність мислення, розуміння студентом явища, процесу, його сумлінність у виконанні самостійних завдань тощо.

Не зайве вказати, що метод усного опитування з усього розмаїття способів контролю знань найбільш критикувався і критикується через: а) значну витрату навчального часу; б) необ'єктивність оцінки через вплив таких факторів, як попередня інформація про успішність студента, темп відповіді, її контрастність на фоні відповідей одногрупників та ін.; в) під час опитування більша частина групи пасивно спостерігає за ходом заняття.

За дослідженнями науковців, усне опитування сприяє активному самостійному оволодінню знаннями, продукуванню у студентів власного способу мислення і дії при дотриманні таких методичних правил:

1. Запитання мають бути конкретними, сформульованими чітко і зрозуміло.
2. При перевірці знань теми варто дотримуватися певної системи у постановці запитань, коли запитання на відтворення знань (репродуктивні)

поступово змінюються такими, що потребують знань і вмінь у дещо змінених умовах (реконструктивні), а ті, у свою чергу, створюють основу для залучення студентів до творчої діяльності.

3. Викладач має формулювати запитання так, щоб студенти залучалися до розумового пошуку, пояснювали, висловлювали самостійну думку, а не просто репродукували інформацію з конспекту чи посібника.

4. Опитування окремих студентів слід проводити так, щоб за їхньою відповіддю слідувала вся група. Одні відповідають, а решта подумки слідує за відповідями, оцінює правильність міркувань, а при необхідності, доповнює, поправляє, висловлені судження (як за вимогою викладача, так і за власним бажанням). Мова про те, що при усному опитуванні треба створити атмосферу продуктивної навчальної роботи, обстановку високої пізнавальної активності, напруженої уваги, творчого піднесення.

На відміну від усного опитування, при письмовому контролі є можливість одночасно перевірити результати навчально-пізнавальної діяльності студентів однієї чи декількох груп. Крім того, як справедливо зазначає М. Фіцула, результати перевірки зберігаються і є змога з'ясувати деталі та неточності у відповідях [11, с. 221]. Незаперечним є той факт, що письмові контрольні роботи можна з вищою об'єктивністю оцінити, ніж відповіді студентів при усному опитуванні.

Письмові роботи дають можливість студентам ретельно продумувати відповіді, чітко формулювати думки, виявити уміння логічно, послідовно висловлювати свої самостійні міркування на папері.

Графічна перевірка як метод контролю навчальних досягнень студентів при вивченні лексикології застосовується у таких формах: складання таблиць, побудова діаграм, схем тощо. Переважно, ці види робіт виконуються в позааудиторний час, а тому за їх результатами можна чітко простежити перебіг процесу формування пізнавальної самостійності студента, виявити рівень сформованості здатностей самостійно виконувати навчальні завдання, вихованість таких якостей, як наполегливість, сумлінність, відповідальність.

Для оцінювання рівня практичної підготовки студентів застосовують метод практичного контролю. Практичний контроль знань дозволяє перевірити уміння і навички студентів виконувати вправи, перекладати текст, порівнювати лексичні одиниці тощо. Перевірка та оцінка практичних умінь та навичок здійснюється через контрольні завдання, які вимагають виконання студентами певних дій, вправ, завдань. У практичні завдання інколи вводять запитання, які вимагають теоретичного обґрунтування робіт, які виконуються.

Тестовий контроль є одним із головних методів визначення та оцінювання навчальних досягнень за наслідками певних видів та етапів навчальної роботи, засобом діагностики рівня освітньо-професійної підготовки випускників вищих навчальних закладів. Крім того, саме виконання тестів на кожному етапі самостійного оволодіння студентом матеріалом теми чи розділу сприяє розвитку його самоконтролю і самооцінки, самовизначенню власних навчальних досягнень.

У порівнянні з традиційними методами перевірки та оцінювання знань, перевагами тестового контролю є:

- об'єктивність, простота та формалізованість процедури оцінювання якості підготовки;
- простота процедури введення відповіді, незалежність оцінювання від техніки письма;
- кількісні критерії оцінювання – наявність кількісних показників для визначення повноти та глибини засвоєння матеріалу;
- простота процедури запису відповіді, незалежність оцінювання від техніки письма;
- чіткість та однозначність формулювання умов тестових завдань, що забезпечує однозначність сприйняття студентами їх змісту;
- однакові вимоги до знань та умінь фахівця шляхом використання в тесті завдань однакової складності, обсягу та змісту;
- забезпечення необхідної повноти охоплення знань та умінь, що контролюватимуться під час перевірки;

– можливість одночасної перевірки значної кількості студентів, кількість тих, хто перевіряється, визначається кількістю комп'ютерів, які можуть бути задіяні під час перевірки;

– можливість багаторазового повторення умов перевірки для з'ясування змін у рівні підготовки [1].

Недоліки тестів полягають у тому, що: а) розробка тестів вимагає чимало часу і зусиль, наявності у розробників високої кваліфікації та досвіду; б) деякі тести припускають можливість угадування: слухач може забути факти, що слід використовувати у відповіді, або згадати їх, переглядаючи перелік можливих відповідей на завдання тесту.

Якість тестових завдань залежить від того наскільки вони задовольняють певним вимогам. Найбільш важливою з них є валідність. Валідність тесту означає, що за його допомогою вимірюються саме ті знання, уміння та навички, для виявлення та оцінювання яких він призначений.

Надійність тесту полягає в тому, що наступне виконання тесту одним і тим самим студентом повинно давати практично однакові результати.

Простота тесту – тестові завдання повинні мати чіткі, зрозумілі для кожного формулювання та відповідати можливостям студентів, для яких вони застосовуватимуться [1].

Таким чином, для того, щоб забезпечити усі функції контролю (освітня, діагностична, виховна, стимулююча, розливальна, управлінська), при дотриманні встановлених вимог слід у перебігу навчального процесу застосовувати комплекс основних методів перевірки та оцінювання знань студентів. Мова про те, що, наприклад, усне опитування найкраще забезпечує виховну і освітню функції систематичного контролю знань, тоді як тестування – це найбільш об'єктивний метод.

Варто додати, що реалізація завдань контролю об'єктивно сприяє формуванню самоконтролю особистості.

Висновки. Узагальнюючи висвітлені методичні аспекти контролю за навчальною діяльністю студентів при оволодінні курсом лексикології, слід

зробити висновок: ефективна фахова підготовка майбутнього вчителя іноземної мови можлива за системної організації перевірки та оцінювання знань, умінь та навичок майбутніх педагогів, де на всіх етапах контролю (міжсесійний і підсумковий контроль) його види (попередня, поточна, тематична перевірки, семестровий контроль, державна атестація) реалізуються комплексом методів і форм (усне опитування; письмовий контроль; графічна перевірка; практичний контроль; тестовий контроль; консультація; колоквіум; курсова робота; залік; іспит тощо), спрямованих на визначення якості засвоєння студентом навчального матеріалу, ступеня відповідності умінь і навичок цілям та завданням навчальної дисципліни, здатностей опановувати новими теоретичними знаннями та практичними навичками.

Список використаних джерел

1. Аванесов, В. С. Композиция тестовых заданий / В. С.Аванесов. – М. : Центр тестирования, 2002. – 239 с.
2. Ашерев, А. Т. Методи і моделі оцінки педагогічного впливу на розвиток пізнавальної самостійності студентів : монографія / А. Т. Ашерев, В. Г. Логвіненко. – Х. : УПА, 2005. – 164 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К. ; Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2003. – 1440 с.
4. Галузьяк, В. М. Педагогіка : навчальний посібник / В. М. Галузьяк, М. І. Сметанський, В. І. Шахов. – Вінниця : РВВ ВАТ “Вінницька обласна друкарня”, 2001. – 200 с.
5. Гончаренко, С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997.– 376 с.
6. Дидактика средней школы : Некоторые проблемы современной дидактики : учеб. пособие для слушателей ФПК директоров общеобразоват. школ и в качестве учеб. пособия по спецкурсу для студентов пед. ин-тов / Под ред. М. Н. Скаткина. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Просвещение, 319 с.

7. Лекції з педагогіки вищої школи : навч. посібник / За ред. В. І. Лозової. – Х. : “ОВС”, 2006. – 496 с.
8. Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах. Затверджено наказом Міністерства освіти України від 2 червня 1993 р. № 161 // Студент і закон. – К. : Четверта хвиля, 1997. – С. 92–115.
9. Рувинский, Л. И. Основы педагогики / Л. И. Рувинский, И. И. Кобыляцкий. – М. : Просвещение, 1985. – 223 с.
10. Ушинский, К. Д. Собрание сочинений / К. Д. Ушинский. – М. : Изд-во Акад. пед. наук РСФСР, 1949. – Т. 6. – 256 с.
11. Фіцула, М. М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / М. М. Фіцула. – К. : Академвидав, 2006. – 352 с.
12. Чайка, В. М. Основы дидактики. Тексты лекцій і завдання для самоконтролю : навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів / В. М. Чайка. – Тернополь : Астон, 2002. – 244 с.

Билецкая И. А. Контроль учебных достижений студентов в процессе изучения лексикологии английского языка

Статья посвящена проблеме контроля и оценки как обязательных компонентов профессионального обучения, раскрыты возможности этого важного элемента учебного процесса в стимулировании активности студентов – будущих учителей иностранного языка в ходе изучения одной из теоретических дисциплин иностранного языка – лексикологии. К основным методам проверки и оценивания учебных достижений студентов в процессе изучения лексикологии английского языка относим: наблюдение за учебной деятельностью студентов, устный опрос, письменный контроль, практический контроль, тестовый контроль.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, контроль, оценка, учебные достижения, будущий учитель иностранного языка, лексикология английского языка.

Biletska, I.O. Student Knowledge Control in the Process of English Lexicology Learning

The article is devoted to the problem of control and assessment as compulsory components of professional training, the possibility of this important element of educational process in stimulation of future foreign language teachers activity learning one of the theoretical courses of foreign language – Lexicology is analysed.

The main methods of control and assessment of student knowledge and skills in the process of English Lexicology learning include: keeping under observation student educational activity, oral control, practical control, testing.

Key words: professional training, control, assessment, knowledge and skills, future foreign language teachers, English Lexicology.